

FIRAT ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

PROF.DR. ŞABAN KUZGUN
ARMAĞANI

SAYI: 5

ELAZIĞ-2000

KUR'ÂN'A GÖRE ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

H.Mehmet SOYSALDI*

GİRİŞ

Bilindiği gibi Kur'ân-ı Kerim, insanlığın hidâyeti, refahı ve mutluluğu için Allah (c.c) tarafından Cebrâil (a.s) vasıtasıyla Hz.Muhammed (s.a.v)'e gönderilen en son ilahî kitaptır. Bu sebeple, kıyamete kadar her çağın insanına hitap eden ve yol gösteren prensiplere sahiptir. Bazılarının dediği gibi Kur'ân, sadece, 14 asır önceki insanlara hitap eden bir kitap değil, her devirdeki insanlara hitap eden ve bizlere ilim, ilerleme, başarı ve medeniyetin yollarını gösteren evrensel bir kitaptır. Kur'ân'ın getirdiği prensipler bugüne kadar hiç eskimemiştir, kıyamete kadar da eskimeyecektir. Mesela Kur'ân, doğruluğu, gerek ticaretle gerekse insanlarla olan diğer münasebet ve muamelelerimizde dürüst olmamızı, ahde vefayı, adaleti, barışı, yoksullara ve muhtaçlara yardımı, çalışmayı emrediyor. Kur'ân'ın bu emirleri hangi devirde geçerli değildir?

Kişinin gerçek mutluluğa ulaşması, insanlık için bütün saadet ilkelelerini içeren Kur'ân-ı Kerim'in gösterdiği yola yönelip onun hikmet dolu prensiplerini hayatında uygulamasıyla gerçekleşebilir.

Kur'ân'ın içerdiği eskimeyen evrensel prensiplerden biri de çalışmaktır. Çalışmak, Allah'ın ezeli kanunudur. Kainatta her şey bu kanuna boyun eğmiş, her zerrenin varlığı, çalışmaya bağlı kılınmıştır. Her yaratık, hayatını devam ettirebilmek için sürekli bir çalışma içindedir. Maddenin en küçük parçası olan atomda elektronlar çekirdek etrafında dönmezse atom parçalanır. Gezegenler güneş sistemindeki hareketlerine devam etmeseler âlemin düzeni bozulur. Kalbimiz çalışmazsa hayatımız sona erer.

1- Çalışmak Ayıp Değil, Bir Şereftir:

İslâm'da çalışma izzet, şeref ve itibar vesilesidir. Çalışma her şerefin temeli, her başarının yoludur. Çalışma olmasaydı insanlık ilerleyemez, insanlar hayatın tadını hissedemezlerdi. Çalışma sayesinde insan değerli bir hayat yaşar. Çalışma ile boş vakit değerlendirilir, servetler bereketlenir, gelir artar. İnsan ahirette Allah Teala'nın huzurunda kurtuluşa erer. Çünkü Allah, işsiz, boş duran kulu sevmez. Psikoloji bilginleri demişlerdir ki: Bir insanı helak etmek isterseniz onu işsiz bırakın.

---

* Doç.Dr., Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Yüce Allah Kur'ân'da çalışmanın önemini belirterek şöyle buyurmaktadır:

وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ وَأَنْ سَعَىٰ سَوْفَ يُرَىٰ ثُمَّ يُجْزَاهُ الْجَزَاءَ الْأَوْفَىٰ

“İnsana çalışmasından başka bir şey yoktur. Onun çalışması yakında görülecektir. Sonra ona tastamam karşılığı verilecektir.”¹

Bu âyetler insanın ancak çalışmak suretiyle ilerleyebileceğini, dünya ve âhiret saadetine ait anahtarların, meşru yolda çalışmak olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca bu âyetlerde, insanın kemali ve olgunluğu da başkalarının çalışmalarıyla değil, ancak kişinin kendi çalışmasıyla mümkün olacağı açıklanmaktadır.

Her insan ancak kendi çalışmasının karşılığını görür. Diğer insanların çalışmasının neticesinde elde ettikleri şeylere sahip olamaz. Yüce Allah, bu âyetlerde bütün insanları çalışmaya teşvik ederek, çalışmayan bir kimse- nin menfaat temin edemeyeceğini, her çalışanın çalışmasının meyvesini alacağını belirtmiştir. Yüce Allah, böylece insanı atalet ve tembellikten men etmiş, dünya ve âhiret saadetine ulaşmak için, çalışmayı ve meşru yollarından kazanmayı emretmiştir.

Kur'ân, dünyanın imar edilmesi için çalışmayı teşvik etmiştir. Gayretli olmayı, rızık elde etmenin ve geçimi temin etmenin esası saymıştır. Rızık insana hiç çalışmadan verilecek değildir. Rızık, ister tarım, sanayi ve ticaret gibi beden ve adale gücü gerektiren bir iş olsun, isterse doktor, öğretmen, mühendis veya ümmete yararlı olan, ümmetin daha fazla ilerlemesine ve medenileşmesine vesile olan çeşitli alanlardaki uzman kişilerin meslekleri gibi ilim veya düşünce gayreti gerektiren iş olsun, ancak bu çeşit bir iş, ciddi bir gayret, çalışma ve görevini yerine getirmede fedakarlık neticesi olarak gelir.

Bütün bu işler hayatın zarurî ihtiyaçlarından sayılır. Bunlar dünyanın ayakta durması, hayatın ıslah edilmesi, medeniyetlerin kurulması, toplumun tam bağımsızlığı, başkasına muhtaç olmadan kendi kendine yeterli olması için mutlaka gerekli olan farz-ı kifayelerdendir. Bu görev taksimi bağımsız, şahsiyetli ve saygın bir hayat yaşamak isteyen her milletin millî iktisadının ana direğidir.

Bu sebeple Müslüman devlet başkanının iş şartlarını hazırlaması, üretim ve verimlilik fırsatlarını temin etmesi; böylece hiçbir sömürgecinin ve yabancı düşmanın Müslümanların işlerine karışmasına, baskı yapmasına, geçim şartları ve ekonomi yoluyla Müslümanların ülkelerine hakim olmasına imkân vermemesi gerekir.

¹ Necm, 53/39-41.

Başkalarının el emeğine dayalı olarak yaşamak, hiçbir zaruret olmadan ve çok makbul bir özür bulunmadan yapılan dilencilik, İslâm'a göre en çirkin geçim şekillerinden biridir. Çünkü bu çeşit rızık, iş ve emek olmadan elde edilen bir rızıktır. Halbuki Allah başkasına iyilikte bulunup veren kimseyi, alan kimseden daha üstün saymıştır. Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyuruyor: "Üst el alt elden (veren el alan elden) daha hayırlıdır. Sen, vermeye, geçimini temin etmekle yükümlü olduğun kimselerden başla."²

Çalışmaya gücü yeten herkes çalışmak, alın terini dökmek ve gayret etmekle yükümlüdür. Yeryüzünde gayret sarfetmek ibadet seviyesindedir, Allah yolunda cihad çeşitlerindedir. Her ne kadar dünyada çalışmayı tamamen bırakıp da kendilerini ibadete yahut zahitliğe veren, yani şahsiyetli bir geçim kaynağı düşünmeyen bazı cahillerin tasavvuru buna muhalif olsa da, alın teriyle rızık kazanma yolu, bu dini ve bu dinin mensuplarını aziz kılmak için en lüzumlu yoldur.

Rızık kazanma yolları geçici olarak daralmış veya rızık kazanma zorlaşmışsa, bu durumda ihtiyaca binaen başkasından isteme caiz olur. Zaruret, ihtiyaç miktarıyla takdir edilir. Bu çeşit kanaatkâr isteyiciler, muhtaçlar; aranması, yardım edilmesi, ikram edilmesi ve böylece kriz ve sıkıntıyı aşmalarının sağlanması gereken kimselerdir. Bunlar, Cenab-ı Hakk'ın şu âyetinde tavsif edilen kişilerdir: "(Yapacağınız hayırlar) kendilerini Allah yolunda cihada adanmış, Allah'a taatten başka bir düşüncesi olmayan, o sebeple yeryüzünde dolaşıp kazanmaya imkân bulamayan, durumlarını bilmeyen kimselere karşı gösterdikleri tokluktan dolayı onlarca zengin sayılan fakirlere verilmelidir. Sen onları görünce yüzlerinden tanırsın. Çünkü onlar yüzsüzlük ederek insanlardan istemezler."³

Rasulullah (s.a.v) da bu çeşit insanlara iyilikte bulunmayı emretmekte ve şöyle buyurmaktadır: "Yoksul, insanların kapılarında dolaşan bir-iki lokma veya bir-iki hurma ile kapıdan çevirdiğin kimse değildir. Asıl yoksul olan, başkasına muhtaç olmayacak kadar imkân bulamayan, kimsenin de pek farkında olmadığı, dolayısıyla kimsenin kendisine sadaka vermediği, ama kendisi de kalkıp da dilencilik etmeyen kimsedir."⁴

Çalışmayı ve meşru yoldan kazanmayı emreden dinimiz, tembelliği insanlığın kurtuluşuna mani olan büyük engellerden saymış ve insan için en büyük zevkin, çalışmalarının semeresini görmek olduğunu ifade etmiştir. Sevgili Peygamberimiz de; "Hiçbir kimse kendi elinin emeğinden daha ha-

² Buhârî, Zekat, 18; Müslim, Zekat, 94; Muvatta, Sadaka, 8; Ebu Dâvud, Zekat, 28; Nesâî, Zekat, 52.

³ Bakara, 2/273.

⁴ Buhârî, Zekat, 53; Tefsir, Bakara, 48; Müslim, Zekat, 102; Muvatta, Salâtü'n-Nebiy, 7; Ebu Dâvud, Zekat, 23; Nesâî, Zekat, 76.

yırlı bir yiyecek asla yememiştir. Allah'ın peygamberi Davud (a.s)'da kendi emeği ile kazandığından yerdi"⁵ buyurmaktadır.

Bazı kaynaklarda rivayet edildiğine göre, Adem (a.s) buğdayını ekmiş, sulamış, biçmiş, öğütmüş, hamur yapmış ve pişirip yemiştir. Nuh (a.s) marangozluk, İbrahim (a.s) dokumacılık yapmıştır. Davud (a.s) demircilikle meşgul olmuş, Süleyman (a.s) sepetçilik yapmıştır. Muhammed (s.a.v) de ticaret yapmıştır. Peygamberlerin bu şekilde çeşitli mesleklerde çalışarak nafakalarını temin etmelerinden anlıyoruz ki, onlar, kimsese muhtaç olmayı esas almışlardır. Ayrıca onlar, krallık taslamamışlar, halka tepeden bakmamışlar, lüks hayata dalmamışlar ve her biri halktan bir insan gibi yaşamışlardır.

Yine halifelerden Hz.Ebubekir manifaturacılık, Hz.Ömer dericilik, Hz.Osman ticaret ve Hz.Ali de işçilik yapmıştır.⁶

Bütün bu örnekler bize çalışmanın bir ayıp değil bir şeref olduğunu göstermektedir.

Hiçbir çiftçi toprağı ekmeden ekin biçemediği gibi, çalışmadan bir kazanç temin etmek de mümkün değildir. Dinimizde çalışmadan temin edilen kazançlar haram sayılmıştır.

2- Hem Dünya Hem de Âhret İçin Çalışmak:

Çalışmak genel anlamda iki türdür: Biri dünyevî, diğeri uhrevîdir. Dinimiz ikisini birbirinin tamamlayıcısı olarak kabul etmektedir. Zira, dünyayı âhretten ayırmak imkansızdır. Ruhumuz bedenimizle nasıl kaynaşmış ise, âhret de dünya ile öyle kaynaşmıştır. Âhret âlemi bu dünyanın iç cephesi, ruhu demektir. Hangisi ihmal edilse öteki yarım kalır.

Kur'ân, insanın dünyadan elini eteğini çekmesini, mutlak olarak zühd yoluna girmesini ve kendini tamamen ibadete vermesini ve Allah'a daimî bir yalvarış-yakarış içerisinde bulunmasını istememektedir. Kur'ân, kendisine tabi olanların tamamen dünyaya yönelmelerini, sırf dünya için çalışmalarını ve maddeye karşı aşırı hırs göstermelerini de kabul etmez. Zira bu iki anlayış da doğru değildir. Çünkü hayattan uzak kalmak, insanın enerjisini, fikrî ve iradî gücünü ve çalışma kudretini boşa harcamaktır, insanın omuzuna yüklenen kâinatın mamûr edilmesi ve ilerlemesi emaneti ve görevinin yerine getirilmesinde ihmalkâr davranmaktır. Ayrıca sadece dünya için alabildiğine çalışmak, sevgi ve yardımlaşma bağlarını kesmeye, rahmetten mahrum kalmaya katı kalpliliğe alışmaya, açgözlülüğe ve cimriliğin alışkanlık haline gelmesine, kin ve düşmanlık sebeplerinin artmasına, madde-

⁵ İbn Allan, Muhammed, *Delilu'l-Falihin*, Beyrut, trs, II, 543; Nasif, M.A, *et-Tac*, Dâru'l-Hikme, Beyrut, trs, II,194.

⁶ İbn Mevduđ, Abdullah b.Mahmud, *el-İhtiyar*, İst, 1980, V,170.

perestliğin artmasına, zevk-ü sefa içine ve dünyanın süslerine dalmaya sebep olur.

Kur'ân'daki hükümler sistemi ise dünyanın ahiretle sıkı bir irtibat kurması, ikisi arasındaki birbirini tamamlama anlayışının gerçekleştirilmesi, dünyanın ahiretin tarlası şeklinde telakki edilmesi ve insanoğlunun hem dünya hem de ahiret hayatında mutluluğa erdirilmesi esası üzerine kurulur.

Nitekim Kur'ân diyor ki:

وَأَبْتَغِ فِي مَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنَ كَمَا أَحْسَنَ
اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

*“Allah'ın sana verdiğinden (O'nun yolunda harcıyarak) âhiret yurdu nu iste; ama dünyadan da nasibini unutma. Allah sana ihsan ettiği gibi, sen de (insanlara) iyilik et. Yeryüzünde fesat çıkarmağa çalışma. Allah fesat çıkarıcıları sevmez.”*⁷

Yüce Allah bu âyette başlıca üç noktaya dikkatlerimizi çekmektedir:

1. Elimizdeki sahip olduğumuz dünyaya ait imkanlarla âhiretin aranması, gözetilmesi,

2. Bununla birlikte, dünyanın ve ondan faydalanmanın da tamamen terk edilmemesi,

3. İyilik yapılması ve insanların zararına çalışıp, fitne ve fesat çıkarılmaması.

Görüldüğü gibi bu âyette âhireti aramak, dünyayı da unutmamak emredilmiş, başka bir ifadeyle şöyle denilmek istenmiştir: Sonlu ve geçici olan dünya hayatını küçük görmeyin, önemsiz saymayın. Zira sonsuz ve sınırsız olan âhiret mutluluğu ona bağlıdır.⁸ Hz. Peygamber bir hadis-i şeriflerinde *“dünya âhiretin tarlasıdır”*⁹ buyurmuştur. Dünya ve âhiretin birlikte değerlendirilmesi konusunda Peygamber Efendimizin başka tavsiyeleri de vardır. Mesela;

*“Sizin en hayırlınız, âhireti için dünyasını, dünyası için âhiretini terketmeyip, her ikisini birlikte yürüteninizdir. Zira dünya âhirete ulaştırıcı bir vasıta dır. Sakın insanlara yük olmayınız.”*¹⁰ *“Ebedî yaşayacakmış gibi*

⁷ Kasas, 28/77.

⁸ ez-Zemahşerî, Muhammed b.Ömer, **el-Keşşâf**, Thk: Muhammed Mürsî Amir, Mısır, 1977, IV, 234; er-Râzî, Fahrüddin Muhammed, **Mefâtihu'l-Gayb**, Beyrut, 1990, XXV, 16.

⁹ Aclûnî, Ebu'l-Fida İsmail b. Muhammed, **Keşfu'l-Hafa**, Beyrut, 1351, I,412.

¹⁰ el-Menâvî, Muhammed Abdurrauf, **Feyzü'l-Kadîr Şerhu Câmii's-Sağîr**, Mısır, trs, V, 364, Hadis No: 55794; Ramuzu'l-Ehadîs, s.363; Akseki, A.Hamdi, **İslam**, İst, 1966, s.364.

dünya için, yarın ölecekmiş gibi de âhiret için çalışınız.”¹¹, “İki günü birbirine eşit olan ziyandadır”¹² buyurmuşlardır.

Dinimize göre âhiret de dünya da Allah’ındır.¹³ Kur’ân-ı Kerim’de dünya ve âhiret kelimeleri 115’er defa geçmektedir.¹⁴ Kur’ân’da çok defa, dünyevî nimetlerden bahseden âyetleri âhiret nimetlerini konu edinen âyetler takip eder. Tercih hakkı, ebedî oluşundan ötürü âhiretindir.¹⁵

İslam’da dünya, iman ve amel; âhiret, hesap ve adalet yeridir. Âhiretteki hesapta ise, dünyanın mal, evlat ve makam gibi değerleri değil, bunların dünyadaki kullanılış şekilleri etkili olacaktır.¹⁶

Dünya-âhiret dengesinde bizlerin iradesi tamamen bir yöne çevrilmemiştir. Kul, her iki hayat sahnesinden birini tercih yetkisine sahiptir.¹⁷ Ancak her iki dünya mutluluğunu birden istemek, Allah Teâla’nın iradesine daha uygundur. Nitekim, Yüce Allah, hem dünya hem de âhiret için çalışanları Kur’ân’da şöyle övmektedir:

وَمِنْهُمْ مَّنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً
وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ

“İnsanlardan kimi “Rabbimiz bize dünyada da güzellik ver, âhirette de güzellik ver, bizi ateş azabından koru!” der. İşte onlara, kazandıklarından bir pay vardır. Allah, hesabı çabuk görendir.”¹⁸

Dinimizde Hıristiyanlıkta olduğu gibi ruhbanlık (sadece ahiret için çalışmak) yoktur. Burada konuyla ilgili halkımız arasında yanlış anlaşılan bir hadis üzerinde durmak istiyorum. Hz.Peygamber (s.a.v) “Dünya müminin zindanı, kafirin cennetidir”¹⁹ buyurmuştur. Bazı tembel Müslümanlar, bu hadisi tembelliklerine sebep göstermektedirler. “Dünya kafirin, ahiret müminindir” diyerek, dünya için çalışmayı terkedip, dünya nimetlerinden el etek çekmektedirler.

Oysa bu hadisin gerçek manası onların anladıkları gibi değildir. Bu hadisin doğru anlamı şu şekildedir: “Müslüman’ın cennette kavuşacağı ebedî

¹¹ Albânî, Muhammed Nasıruddin, *Silsiletü'l-Ehâdisi's-Zaife ve'l-Mevzua*, Beyrut, 1985, no 8.

¹² Deylemî, *Müsned*, Beyrut, 1986, İst, 1289, III, 5910; Aliyyü'l-Kâfî, *Mevzuât*, s.76; Aclûnî, *Keşfu'l-Hafa'*, II,233.

¹³ Şûrâ, 42/49.

¹⁴ Abdülhakî, M.Fuad, *el-Mu'cemü'l-Müfehres li Elfazı'l-Kur'ani'l-Kerim*, s.262,263.

¹⁵ Bkz., A'la, 87/16,17.

¹⁶ Bkz., Kehf, 18/45,46; Zuhuf, 43/33-35; Tebbet, 111/2.

¹⁷ Bkz., Şûrâ, 42/20.

¹⁸ Bakara, 2/201,202.

¹⁹ Müslim, Zühd, 1; Tirmizî, Zühd, 16; İbn Mâce, Zühd, 3; Nasif, et-Tac, III, 283.

ve mutlu hayat karşısında dünya hayatı adeta zindan hayatı gibidir. Çünkü dünyada sıkıntı eksik olmaz. Kafir de ahirette sonsuz ve çetin bir azabın içine düşeceğinden dolayı dünya hayatı ona cennet gibi gelecektir.” Bu hadis, mümin ve kafirin ahiretteki hallerine göre dünya hayatının durumunu açıklamaktadır.

İşte buna benzer hadisleri yanlış anlayarak dünyada çalışmayı terketmek, uyuşuk uyuşuk oturmak çok yanlıştır. Çünkü dünya da Müslümanlar içindir ahiret de. Nitekim bu hususta Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ

قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

“De ki: “Allah’ın, kulları için çıkardığı süsü ve güzel rızıkları kim haram etti?” De ki: O, dünya hayatında inananlarındır, kıyamet gününde de yalnız onlarındır. İşte biz, bilen bir topluluk için âyetleri böyle açıklarız.”²⁰

Görüldüğü gibi dünyadan yararlanmak hakkı temelde Müslümanlarındır. Müslümanlar birtakım yanlış düşüncelerden dolayı bu haklarını kullanmayacak olurlarsa; elbette dünyada hakimiyet kafirlerin eline geçecektir. Hal böyle iken nereden geldiği ve kim tarafından söylendiği belli olmayan, “insan için bir lokma bir hırka kafidir” sözü de yanlıştır. Bu yanlış söz, birtakım maksatlı kişiler tarafından İslam’a maledilmek istenmiştir. Bu söz, İslam’a ve İslam’ın ruhuna uymayan, Müslümanları geri bırakmak için din düşmanları tarafından uydurulan bir sözdür. Müslümanlar artık uyanık olmalı ve bu gibi safsatalara kanmamalıdır.

Hz.Peygamber sadece ahiret için çalışmayı, dünyayı ve dünya nimetlerini terk etmeyi planlayan sahabîleri şiddetle azarlamıştır. Şöyle ki: Sahabîlerden bir grup Peygamber Efendimizin zevcelerine gelir ve peygamberimizin nasıl ibadet ettiğini sorarlar. Aldıkları cevap üzerine, kendi amellerini azımsayarak;

“Geçmiş ve gelecek günahları affedilmiş olan Peygamber (s.a.v) böyle ibadet ederken bizler ne haldeyiz” derler. İçlerinden biri;

- Bundan sonra ben, geceleri uyumayıp, devamlı namaz kılacağım, der.

Öbürü;

- Ben de sürekli oruç tutacağım, der.

Ötekisi de;

- Ben de kadınlardan (hanımlarımdan) ayrılacağım ve asla evlenmeyeceğim der. Böylece sözleşirler. Bunların durumu Peygambere ulaştınca; bu kişileri çağırır ve onlara:

²⁰ A'râf, 7/32.

Şöyle şöyle konuşanlar sizler misiniz? *Allah'a yemin ederim ki, ben Allah'dan sizden daha çok korkarım, daha çok sakınırım. Fakat ben bazen oruç tutarım, bazen iftar ederim. Namaz kalarım, uyku da uyurum. Kadınlarla da evlenirim. Kim benim sünnetimi terkederse, o benden değildir.*" diyerek onları ikaz etmiştir.²¹

Dinimizde sadece dünya için çalışmak da yoktur. "Çalışmak ibadettir", diyerek Yüce Allah'ın farz kıldığı ibadetleri terk ederek, insanın kendini tamamen dünyaya vermesi doğru değildir. Evet, çalışmak da ibadettir, fakat üzerimize farz olan ibadetleri yerine getirdikten sonra meşru yoldan çalışmak, çoluk çocuğumuzun rızkını temin etmek için gayret sarfetmek ibadettir. Sadece dünya için çalışanlar, Kur'ân'da şöyle ayıplanmaktadır:

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَلْعُومًا مَدْحُورًا

"*Kim acele, şu peşin dünyayı isterse, biz de ona, hemen çabucak dilediğimiz miktarda dünya zevkini veririz; sonra da onu, kınanmış ve kovulmuş olarak gireceği cehenneme sokarız.*"²²

وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ قَأُولُكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا

"*Kim de âhireti ister ve inanarak ona yaraşır biçimde çalışırsa, öylelerin çalışmalarının karşılığı verilir*"²³

Yine başka bir âyette ise şöyle buyurulmaktadır:

مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا

وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ

"*Kim âhiret ekinini istiyorsa onun ekinini artırırız; kim dünya ekinini istiyorsa ona da dünyadan bir şey veririz. Fakat onun âhirette bir nasibi olmaz.*"²⁴

3- Medeniyet Kurmanın Yolu Çalışmaktan Geçer:

İnsanlığın sapıklıktan dolayı yıkılmaya yüz tuttuğu bir zamanda, Hızır misali yetişen Kur'ân, çalışmayı, hem dünya hem de âhiret için çalışmayı emrederek, gerçek medeniyetin yollarını açmıştır. Bu sebeptendir ki, Kur'ân'ın getirmiş olduğu temel prensipler tam tatbik edildiği zamanlarda, Müslümanlar maddî ve manevî huzura kavuşmuşlar, medeniyet örnekleri vermişlerdir. Tarihin sayfalarını tarafsız bir zihniyetle incelediğiniz zaman

²¹ Bkz., Buhârî, Nikah, 1; Müslim, Nikah, 5; Miras, Kamil, *Sahibi Buharî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi*, İst, 1947, II, 289; Nasif, et-Tac, II, 278.

²² İsrâ, 17/18.

²³ İsrâ, 17/19.

²⁴ Şûrâ, 42/20.

görürsünüz ki, öyle bir devir gelmiş ki, Müslümanlar arasında sadaka verilecek fakir kalmamıştır.²⁵

Çünkü o zamanın Müslümanı, Kur'ân'ın nasıl bir hayat nizamı olduğunu, üç yüz küsur âyet-i kerimenin ve yüzlerce hadis-i şerifin neden çalışmaktan söz ettiğini biliyor ve bildiğini hayatında tatbik ediyordu. Bugünün müslümanı ise, ilk emri "oku" olan²⁶, ismi bile "okumak"²⁷ anlamına gelen Kur'ân'ı okumayı ve anlamayı terketmiş, dolayısıyla insana hayat veren Kur'ân'ın o güzel prensiplerini hayatından uzaklaştırmış, Kur'ân'ı mezarlıkta okunan bir ölü kitabı haline getirmiştir. Halbuki Kur'ân bir ölü kitabı değil, bir diri kitabdır.²⁸ Hayatta olanlara en doğru yolu göstermek için gönderilmiştir.

Bu hususu merhum şairimiz Mehmet Akif Ersoy, şöyle ifade etmektedir:

**İnmemiştir Kur'ân bunu hakkıyla bilin,
Ne mezarlıkta okunmak ne de fal bakmak için.**²⁹

İslam çalış diyor, biz tembel tembel yatıyoruz. İslam, düşmanlarımıza karşı daima uyanık, onlardan üstün olun diyor³⁰, biz gaflet içindeyiz. Bu gafletimizin, tembelliğimizin cezasını ise koskoca bir İslam âlemi olarak acı bir şekilde çekmekteyiz.

Mehmet Akif Ersoy, şu veciz sözleriyle Müslümanların bugünkü durumlarını çok güzel bir şekilde anlatmaktadır:

**"Çalış" dedikçe Şeriat, çalışmadın durdun,
Onun hesabına birçok hurafe uydurdun!
Sonunda bir de "tevekkül" sokuşturup araya,
Zavallı dini çevirdin onunla maskaraya!**³¹

Kainat baştanbaşa, zerresinden küresine varıncaya kadar cayır cayır çalışırken Müslümanlara uyuşuk uyuşuk oturmak yakışmaz.

**Bir baksana gökler uyanık, yer uyanıktır.
Dünya uyanırken uyumak maskaralıktır.**³²

²⁵ İbn Sa'd, Muhammed b.Sa'd, *Kitabü't-Tabakâti'l-Kebîr*, Leyden, 1866, V, 282; İbnü'l-Cevzi, Abdurrahman b.Ali b.Muhammed Ebu'l-Ferec b.el-Cevzi, *Siretü'l-Ömeryn*, A-rapça Yazma, Köprülü ktp, No.1087, s.204 b; Koyuncu, Mevlüt, *İkinci Hazreti Ömer (Ömer b.Abdülaziz)*, İst, 1996, s.79.

²⁶ Bkz., Alak, 96/1.

²⁷ Soysaldı, H.Mehmet, *Kur'ân ve Tefsir*, Elazığ, 1998, s.23.

²⁸ Bkz., Yasin, 36/70. "(Bu Kur'ân Muhammed'e vahyedilmiştir) ki, diri olanları uyarsın ve inkar edenlere de (azab) sözü hak olsun."

²⁹ Ersoy, Mehmet Akif, *Safahat*, İst, trs, I, 330.

³⁰ Bkz., Enfal, 8/60.

³¹ Ersoy, *Safahat*, I, 495.

³² Ersoy, *Safahat*, I, 467.

Şunu iyi bilmeliyiz ki, Müslümanlar bugün içerisinde buldukları tembellik ve uyuşukluktan vazgeçip, imanımızın ve Kur'ânımızın emrettiği çalışmaya dönmedikçe, bu içine düştüğümüz kötü durumdan kurtulmamız mümkün olmayacaktır.

**Ey dipdiri yatan meyyit, iki el bir baş içindir.
Davransana bak elde senin başta senindir.**³³

KAYNAKLAR

- Abdülbakî, M.Fuad, **el-Mu'cemü'l-Müfehres li Elfâz'l-Kur'âni'l-Kerim**, Çağrı Yay., İst, 1990.
- Aclûnî, Ebu'l-Fida İsmail b.Muhammed, **Keşfu'l-Hafa**, Beyrut, 1351.
- Ahmed b. Hanbel, **el-Müsned**, Çağrı Yay., İst, 1988.
- Aksekî, A.Hamdi, **İslam**, İst, 1966.
- Albânî, Muhammed Nasıruddin, **Silsiletü'l-Ehâdisi's-Zaife ve'l-Mevzua**, Beyrut, 1985.
- Buhârî, Ebû Abdırrahman Muhammed b.İsmail, **el-Câmiu's-Sahih**, Çağrı Yay., İst, 1981.
- Deylemî, **Müsned**, Beyrut, 1986.
- Ersoy, Mehmet Akif, **Safahat**, İst, trs.
- İbn Allan, Muhammed, **Delilu'l-Falihin**, Beyrut, trs.
- İbnü'l-Cevzî, Abdurrahman b.Ali b.Muhammed Ebu'l-Ferec b.el-Cevzî, **Siretü'l-Ömeryn**, Arapça Yazma, Köprülü ktp, No.1087.
- İbn Mâce, Muhammed b.Yezid, **es-Sünen**, Nşr: M.Fuad Abdülbâkî, Çağrı Yay., İst, 1981.
- İbn Mevdud, Abdullah b.Mahmud, **el-İhtiyar**, İst, 1980.
- İbn Sa'd, Muhammed b.Sa'd, **Kitabü't-Tabakâti'l-Kebîr**, Leyden, 1866.
- Koyuncu, Mevlüt, **İkinci Hazreti Ömer (Ömer b.Abdülaziz)**, İst, 1996.
- el-Menâvî, Muhammed Abdurrauf, **Fezû'l-Kadîr Şerhu Câmiî's-Sağîr**, Mısır, trs.
- Miras, Kamil, **Sahibi Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi**, İst, 1947.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim el-Haccac el-Kuşeyrî, **Sahihu Müslim**, Çağrı Yay., İst, 1981.
- Nasif, Mansur Ali, **et-Tac, Dâru'l-Hikme**, Beyrut, trs.
- er-Râzî, Fahrüddin Muhammed, **Mefâtihu'l-Gayb**, Beyrut, 1990.
- Soysaldı, H.Mehmet, **Kur'ân ve Tefsir**, Elazığ, 1998.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b.İsa b.Sevre, **Sünenü't-Tirmizî**, Çağrı Yay., İst, 1981.
- ez-Zemahşerî, Muhammed b.Ömer, **el-Keşşâf**, Thk: Muhammed Mürsî Âmir, Mısır, 1977.

³³ Ersoy, **Safahat**, I, 400.